

Promjene broja stanovnika Dobrkovića u razdoblju od 1742. do 2011.g.

Dobrkovići kao prostorna i demografska mikroćjelina, ima obilježja i trendove, koji značajnije ne odstupaju od demografskih procesa svoga okruženja.

Nekada se život čovjeka na selu nije mogao zamisliti bez motike. U nedostatku drugih mogućnosti, preživljavanje se osiguravalo jedino bavljenjem poljoprivredom. Političko-gospodarska situacija nakon drugog svjetskog rata, bila je u suštini nastavak prilika iz prve Jugoslavije. Glavnina stanovništva i dalje radi u poljoprivredi, a tek nekolicina nalazi posao u rudarskim i građevinskim zanimanjima. Selo je stalno raspolagalo s više radne snage, nego što je bilo radnih mjesta u poljoprivredi, pa je bilo izvorište stalnog iseljavanja. Tih su godina, samo rijetki mogli osigurati egzistenciju izvan poljoprivrede, pa je došlo do intenzivnog cijepanja i usitnjavanja posjeda, što je u konačnici dovodilo do daljnjeg osiromašavanja stanovništva i napuštanja sela. Škrta prirodna osnova i nesklone društveno-političke okolnosti, bitno su utjecale na demografski razvoj i strukturu stanovništva Dobrkovića. Od prvog popisa (1742.g.) pa do danas, stanovništvo je doživjelo buran demografski razvoj uz više uspona i padova. Ukupno (opće) kretanje stanovništva obuhvaća prirodno kretanje (prirodni prirast) i prostornu pokretljivost (migracije). To je, dakle, popisima ustanovljeno kretanje stanovništva (M. Friganović, 1990.g.). Od prvog službenog spomena imena Dobrkovići (1742.g.) i najstarijeg popisa pućanstava, pa sve do kraja 19.stoljeća (1892.g.), možemo pratiti kretanje broja stanovnika naselja Dobrkovići. Nagli demografski oporavak stanovništva u prvom međupopisnom razdoblju (1742.-1768.g.), pripisuje se povratku katolićkih izbjeglica iz Dalmacije u drugoj polovici 18. stoljeća (V. Kursar, MH, 2013.). Kroz cijelo promatrano razdoblje (1742.-1892.g.) prisutan je trend rasta stanovništva s izuzetkom popisne 1873.godine. Tada je, zbog epidemije kolere¹⁶, nerodnih godina i teških politićkih prilika, došlo do depopulacije stanovništva (pad ukupnoga broja stanovnika). Bile su to teške godine, koje su prethodile ustanku hercegovaćkih hrvata 1875.godine.

Unatoć snažnim biodinamićkim obilježjima, na kraju 19. i početkom 20. stoljeća, iseljavanje, ratni sukobi, godine gladi i gripa španjolka, implicirali su velike demografske gubitke i smanjenje prosjećne godišnje stope promjene na razinu od 3,48‰ u razdoblju od 1892. do 1921.g. Tek je dvadesetih godina prošlog stoljeća, uz vrlo visoki prirodni prirast (23,81‰) bila moguća kompenzacija dotadašnjih demografskih gubitaka.

U razdoblju od 1892. do 1948.godine, za Dobrkoviće, ne postoje nikakvi brojćani pokazatelji koji bi se temeljili na načelima modernih popisa¹⁷.

Na temelju prirodnog kretanja¹⁸ stanovništva u razdoblju od 1921. do 1941.godine, možemo zaključiti, da je taj period biodinamićki bio najplodniji. Unatoć negativnoj migracijskoj bilanci,* prosjećne stope prirodnog prirasta dosežu vrlo visoke vrijednosti, a prosjećne godišnje stope promjene, kreću se u rasponu od 26,50‰ do 32,00‰³. Bio je to „mladenaćki“ period demografskog razvoja, u kom je stanovništvo naselja, naraslo na maksimalnih 696 stanovnika 1941.godine.

Rat kao neprirodna pojava, nanio je velike patnje i stradanja seoskog puka, a novi demografski trendovi ubrzavaju demografske tranzicijske procese, ne samo Dobrkovića, već i stanovništva šireg prostora. Ukupni demografski ratni gubitci¹⁹, koji su nastali tijekom Drugog svjetskog rata i poraća, trasirali su kratkoroćni i dugoroćni²⁰ demografski razvoj sela.

¹⁶ U razdoblju 1871. - 1874.g. umiralo je godišnje oko 110 000 ljudi u Hrvatskoj, što je više nego ijedne mirnodopske godine u razdoblju 1780. – 1980. (J. Gelo 1987.g.).

¹⁷ To je ponukalo autora ovih redaka na prikupljanje (nadamo se) cjelovitih brojćanih pokazatelja o prirodnom kretanju stanovništva Dobrkovića u maticama kršćenih i umrlih širokobrijećke župe. Anketirana su takoćer kućanstava koja su u istom vremenskom periodu imala odseljene ćlanove. Na temelju prikupljenih brojćanih pokazatelja izvršena je procjena pretpostavljenog kretanja broja stanovnika Dobrkovića za razdoblje od 1921. do 1948.godine

¹⁸ Odrednice prirodnog kretanja stanovništva su raćanje (natalitet), umiranje (mortalitet) i prirodni prirast (prirodna promjena).

¹⁹ Ukupne demografske ratne gubitke ćine: poginuli, ubijeni, umrli zbog posljedica rata te nestali, nazivaju se izravne ratne ųrtve ili ratni mortalitet, te migracijski demografski gubitci koji su nastali pojaćanim iseljavanjem zbog ratnih okolnosti. Ćisti ili posredni ratni gubitci su gubitci prirodnog prirasta koji su nastali zbog smanjenog nataliteta, a povećanog mortaliteta uslijed ratnih okolnosti.(D. ųivić 2006.)

²⁰ Stradanje mušćkog stanovništva u dobi izmeću 20 i 40 godina (vojno-obvezatna dob) ųivota utjeće na pojavu krnjuh naraćtaja i spolne neravnoteže u bioloćkoj slici populacije, što u kratkoroćnom smislu negativno utjeće na natalitet i fertilitet (oni se smanjuju), a u dugoroćnom smislu potiće demografsko starenje i smanjvanje broja i udjela stanovništva u fertilnoj i radno-sposobnoj dobi. Time se u budućnost, meću ostalim, inducira novi pad nataliteta kao i pad kontingenta radne snage, što ima brojne nepovoljne posljedice po gospodarski napredak.(D. ųivić, 2006.).

Tablica 5. Ukupno kretanje i prosječna godišnja stopa promjene broja stanovnika Dobrkovića u razdoblju od 1742. do 2011. godine

Godina popisa	Broj stanovnika	Međupopisno razdoblje	Prosječna godišnja stopa promjene ‰
1742.	29	1742. - 1768.	45,75
1768.	116	1768. - 1844.	8,89
1844.	235	1844. - 1867.	1,09
1867.	241	1867. - 1873.	- 16,69
1873.	218	1873. - 1882.	25,20
1882.	274	1882. - 1892.	23,22
1892.	346	1892. - 1921.	3,48
1921.*	383	1921. - 1931.	26,50
1931.*	504	1931. - 1941.	32,00
1941.*	696	1941. - 1948.	- 11,75
1948.	641	1948. - 1953.	- 3,78
1953.	629	1953. - 1961.	1,78
1961.	638	1961. - 1971.	- 0,47
1971.	635	1971. - 1981.	- 22,61
1981.	506	1981. - 1991.	- 16,47
1991.	429	1991. - 2001.	2,30
2001.*	439	2001. - 2011.	- 0,69
2011.**	436	---	---

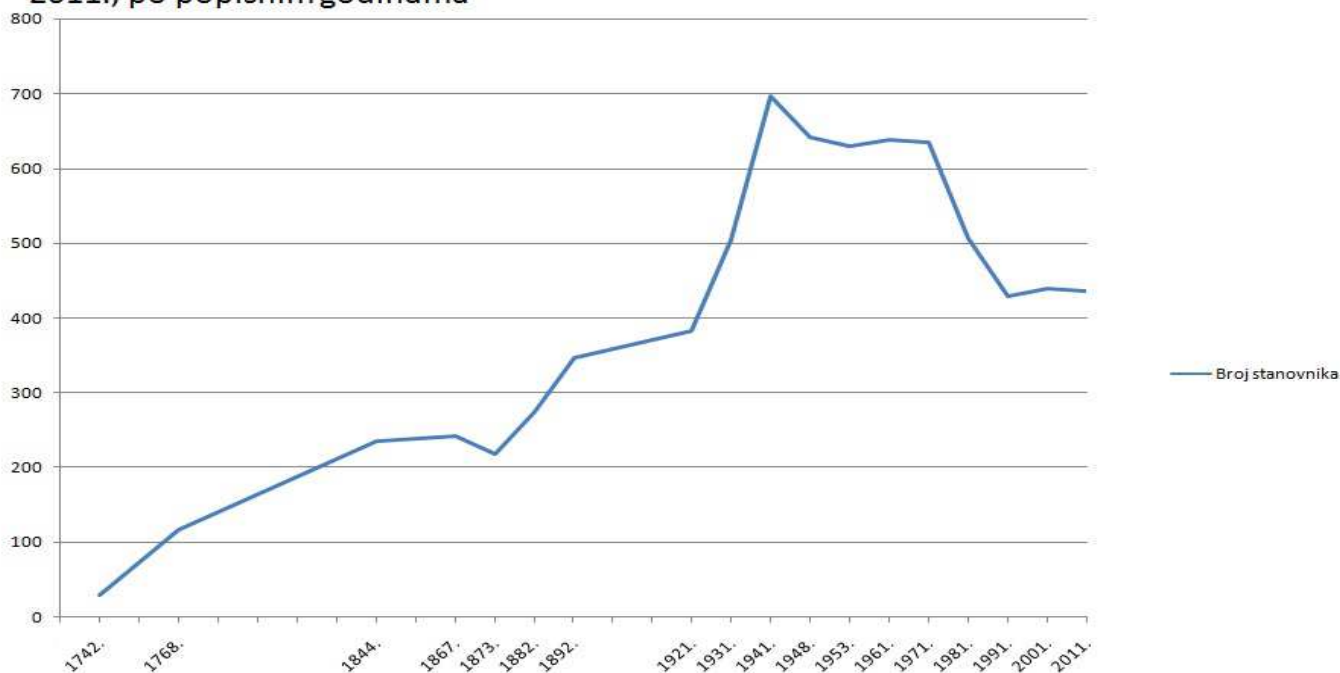
IZVOR: Popis biskupa fra Pave Dragičevića 1742.g. Popis biskupa fra Marjana Bogdanovića 1768.g. Popis fra Nikole Kordića 1844.g. Popis fra Petra Bakule 1867. i 1873.g. Popis fra Martina Mikulića 1889.g. Popis biskupa fra Paškala Buconjića 1892.g. Matice krštenih i umrlih župe UBDM Široki Brijeg. SGBiH, RZS, Sarajevo (razna godišta). *Izračunao autor. ** Anketa autora.

Izravne demografske ratne i poratne gubitke čine ubijeni i nestali vojnici i civili (57), gubitci nataliteta zbog rata, 42 nerođene djece, te migracijski gubitci od 27 osoba. U istom razdoblju, mortalitet stanovništva je udvostručen (19 umrlih). Ukupni ratni demografski gubitci iznose 126 osoba. Stoga, ljudske ratne gubitke možemo smatrati glavnim dugoročnim destabilizacijskim čimbenikom u razvoju stanovništva Dobrkovića. Nakon dugogodišnjeg demografskog rasta, poslijeratni popisni podatci jasno ukazuju na retrogradne demografske procese i posvemašnju depopulaciju naselja. Prosječne godišnje stope promjene (od 1941. do 1953.g.) kreću se u rasponu od - 11,75‰ do - 3,78‰, baštineći veličinu i strukturu ratnih i poratnih demografskih gubitaka.

Poslijeratna demografska dinamika, uvelike je ovisila o veličini i strukturi ratnih gubitaka. U narednom međupopisnom razdoblju (1953.-1961.g.), iako slab zabilježen je „baby boom“, odnosno porast stanovništva s prosječnom godišnjom stopom promjene od 1,78‰. Bio je to labuđi pjev kratkotrajne nadoknadne rodnosti. Nakon

blagog demografskog oporavka uslijedilo je otvaranje vanjskih granica s dopuštanjem odlaska na rad u inozemstvo. Paralelno su tekli procesi industrijalizacije bivše države, koji su potakli migraciju selo – grad, kojom su intenzivirani procesi deruralizacije²¹ i deagrarijacije²² sela. Bila je to najava novih demografskih gubitaka i dugotrajnih depopulacijskih procesa. Sve snažnija selektivna migracija, prazni biodinamičke baterije, koje u konačnici neće moći osigurati jednostavnu reprodukciju stanovništva. Intenziviranjem negativnih demografskih procesa nakon Drugog svjetskog rata nastao je logičan trend smanjenja ukupnoga broja stanovnika koji je uslijedio nakon popisne 1971.g. Svi bitni preduvjeti za početak procesa ukupne depopulacije nastali su značajno prije 1970-tih godina. Stvaranjem bitnih pretpostavki za ukupnu, sve izvjesnijom postajala je i prirodna depopulacija²³. Samo je bilo pitanje vremena, do kada će neprekinuto prirodno smanjenje od 1981. do 1991.godine odolijevati obnavljanju stanovništva u istom broju. Najznačajnija depopulacija zabilježena je u razdoblju 1971.-1981 i 1981.-1991.godine, kada je prosječna godišnja stopa promjene iznosila je -22,61%, odnosno -16,47%. Istodobno emigracijski procesi poprimaju obilježja epidemije.

Slika 3. Kretanje broja stanovnika Dobrkovića u razdoblju od 1742. do 2011., po popisnim godinama

Izvor: Tablica 5

Negativna demografska razvojna putanja nije linearna, jer nasuprot smanjenju broja i udjela mladog stanovništva, stoji povećani brojčani i relativni udjel starog stanovništva. Ovi trendovi ukazuju na svu ozbiljnost nepovoljnih demografskih procesa koji uz ukupnu i prirodnu depopulaciju impliciraju starenje stanovništva i opterećenost aktivnog stanovništva, sve brojnijim starim i neaktivnim stanovništvom. Treba imati na umu da su demografski trendovi dugoročni, a pretpostavke za današnje demografske prilike stvarane čitavo dvadeseto stoljeće. Unatoč tomu, ratne devedesete, donijele su prekretnicu u ukupnom kretanju stanovništva. Smirivanjem selektivnih emigracijskih procesa, zaustavljena je daljnja erozija radno aktivnog i reproduktivno najsposobnijeg dijela stanovništva. Ratna stradanja i okupacija velikog dijela BiH teritorija, učinili su Dobrkoviće po prvi puta imigracijskim naseljem (doseljeno 26 osoba). Teške i neizvjesne ljudske sudbine, blagotvorno su djelovale na postojeće prilike i makar na kratko, preokrenule negativne demografske trendove. Nakon kratkotrajne stabilnosti, uslijedio je ponovni demografski pad, sukladan specifičnostima ruralne sredine i općim socijalno-gospodarskim procesima u društvu. „Ulaganje u djecu je najisplativija dugoročna investicija“ (Schultz). Lošu demografsku sliku može popraviti jedino osmišljena dugoročna populacijska politika, koja će omogućiti opstanak i perspektivu sela.

²¹ Napuštanja sela kao mjesta stanovanja

²² Napuštanje poljoprivrede kao izvora prihoda.

²³ Prirodno smanjenje stanovništva, nastalo zbog viška broja umrlih nad rođenima.